

NOG MEER
ITALIAANSE
TOESTANDEN

Versie 1.0

Copyright © 2017 by Stef Smulders

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur, met uitzondering van korte citaten in recensies en voor bepaalde andere niet-commerciële doeleinden, zoals toegestaan door de auteurswet.

No part of this publication may be reproduced, distributed or transmitted in any form or by any means, including photocopying, recording, or other electronic or mechanical methods, without the prior written permission of the author, except in the case of brief quotations embodied in critical reviews and certain other noncommercial uses permitted by copyright law.

Stef Smulders
Frazione Spagna 9
27047 Montecalvo Versiggia (PV), Italië
www.duepadroni.it

Typografie: ©2013 BookDesignTemplates.com
Omslagontwerp: Henno Drop, Identity Design, Rotterdam
Omslagfoto: Stef Smulders

Nog Meer Italiaanse Toestanden/Stef Smulders.
ISBN 9789402158694

NOG MEER
ITALIAANSE
TOESTANDEN

100 ANEKDOTES OVER ITALIË
EN DE ITALIAANSE TAAL

Stef Smulders

P u m b o

Voor al mijn trouwe lezers

Il rinvio, simbolo della vita italiana: non fare mai oggi quello che potresti fare domani. Tutti i difetti e forse tutte le virtù del costume italiano si riassumono nella istituzione del rinvio: ripensarci, non compromettersi, rimandare la scelta; tenere il piede in due staffe, il doppio giuoco, il tempo rimedia a tutto, tira a campà.

Het uitstel, symbool van het Italiaanse leven: doe nooit vandaag wat je morgen zou kunnen doen. Alle gebreken en misschien ook alle deugden van de Italiaanse gewoonten komen in het verschijnsel van het uitstel samen: het 'er nog eens over nadenken', het zichzelf niet in gevaar brengen, het de keuze voor je uitschuiven, het op twee paarden wedden, het dubbelspel, het 'de tijd lost elk probleem op', het bij de dag leven.

Piero Calamandrei, *Elogio dei giudici, scritto da un avvocato*

Wat vooraf ging

In 2008 kochten mijn man en ik ons droomhuis in Italië en openden een jaar later onze *bed-and-breakfast* onder de naam **Villa I Due Padroni**, de 'Villa van de Twee Baasjes'. Een naam die geïnspireerd is op de harige huisgenoot die met ons meekwam naar Italië, onze hond Saar. Over onze avonturen voorafgaand aan de koop van het huis en over de verbouwing ervan, schreef ik het boek 'Italiaanse Toestanden - Leven en overleven in Italië' dat begin 2014 verscheen. In een zestigtal korte verhalen deed ik onder andere verslag van ons verblijf van een half jaar in de provinciehoofdstad Pavia, waar we bevriend raakten met onze 'huisbaas' Giorgio, met wie we allerlei leuke ontmoetingen hadden. Ik beleefde ook allerlei merkwaardige avonturen aan de universiteit waar mijn 'carrière' heel anders verliep dan vooraf gedacht. We werden ingehaald door onze stiekeme 'Ik Vertrek'-fantasieën en vonden al na twee maanden ons droomhuis in de heuvels van de Oltrepò Pavese. We besloten te gaan emigreren, verkochten ons huis in Nederland en verhuisden. Een sprong in het diepe! De hoofdpersoon van het boek is aannemer Torti die de klus van de verbouwing van onze nieuwe villa uiteindelijk toch klaarde, ondanks vele strubbelingen en problemen die ons soms tot wanhoop brachten. In onze nieuwe woonomgeving maakten we kennis met een aantal buurtgenoten zoals Nando en Leda van het lokale restaurant Bagarellum en waar we zulke smakelijke en oer-Italiaanse gerechten aten dat we bedachten dat we hier kookcursussen voor onze gasten moesten gaan geven. Nico werd lid van een plaatselijk parochiekoor en zo maakten we kennis met het kerkelijke leven in Italië, met processies en al. Dan waren er de te verwachten bureaucra-

tische, maar vaak ook lachwekkende *horreurs* bij het openen van een bankrekening, het invoeren van onze auto, de vergunning voor de verbouwingen, het verkrijgen van een fiscaal nummer, de inschrijving bij het Italiaanse ziekenfonds en dergelijke. We maakten kennis met het reilen en zeilen van de Italiaanse gezondheidszorg en met onze vrolijke en scherpzinnige huisarts Dezza. En hoewel we al ruim voor ons vertrek flink op de Italiaanse taal gestudeerd hadden, leerden we al snel veel bij en maakten kennis met begrippen en uitspraken als *non ci sono problemi* (Geen probleem! Hoewel?), *persone di fiducia* (personen die je kunt vertrouwen), *tutto a norma* (alles voldoet aan de regels), *persone serie* (mensen waar je op kunt bouwen), enzovoort. Begrippen die in de praktijk vaak in hun tegendeel verkeerden...

Gestimuleerd door de enthousiaste lezersreacties besloot ik in 2015 een tweede deel te schrijven. We beleefden genoeg avonturen om een nieuw boek mee te vullen: van malafide dierenartsen tot geslepen grootgrondbezitters, er trok de afgelopen jaren weer een hele parade aan Italiaanse personages aan ons voorbij. In de verhalen die ik over hen schreef, ligt de nadruk altijd op het verschil tussen de Italiaanse kijk op de dingen en onze Nederlandse aanpak. De verschillen in cultuur zijn altijd weer verbazend, voor ons niet zelden onbegrijpelijk en leiden vaak tot ergernis en wanhoop. Maar meestal zit er ook wel een (tragi-)komische kant aan de gebeurtenissen en die heb ik in de verhalen naar voren proberen te halen.

En nu is er alweer een derde deel! De kern van dit boek vormen weer de komische verhalen over onze dagelijkse belevenissen. Deze verhalen zijn te vinden in de sectie 'Italiaanse Toestanden' van het boek. In de eerste afdeling, 'Italiaanse Lessen', verhaal ik van mijn ervaringen als student van de Italiaanse taal. Voorafgaand aan onze emigratie

leerde ik de taal aan de Universiteit Utrecht, bij de culturele vereniging Dante, op een zomerschool in Bologna en aan de Universiteit van Pavia. Na de afdeling 'Italiaanse Toestanden' volgt er een aantal verhalen over de avonturen die we meemaakten tijdens onze reizen door Italië: Sardinië, Campania, Venetië, etc. Ter afsluiting is er een afdeling met 50 anekdotes aan de hand van het Italiaanse alfabet.

Ik hoop dat de in deze bundel opgenomen verhalen weer voor veel leesplezier zorgen. En nu: *Avanti!* zoals de vroegere gastarbeider Francesco uit Sardinië steeds tegen ons zegt.

ITALIAANSE
LESSEN

Se non mi sbaglio

„Dèng, dèng, dèng!” zei Wim, die tegenover mij aan de ronde tafel zat. „Pas als ik dat geluid hoor, weet ik dat ik weer in Italië ben.” Hij doelde op het knallen van de koffiehouder van de espressomachine wanneer de *barista* deze leeg slaat alvorens hem voor een nieuw dampend kopje te vullen met het donkerbruin gebrande maalsel. Dat rammen met die houder is inderdaad een heel specifiek geluid dat je in Nederland, land van de Senseo, de *pads* en de *cups*, niet vaak zult horen.

Wim was een gedistingeerde, oudere heer met een leuk gevoel voor humor, die al jaren pogingen deed om de taal van zijn favoriete vakantieland onder de knie te krijgen. „Dat gaat me voor mijn dood waarschijnlijk niet meer lukken,” vertrouwde hij me een keer fluisterend toe, „maar toch houd ik vol. Het is een leuke bezigheid.” Wim was dik in de zeventig en al jaren lid van het selecte groepje cursisten dat de culturele vereniging Dante onder de vergevorderden had geschaard. Waar moest je ze anders laten, die koppige volhouders die na vele jaren studie nog steeds niet tevreden waren over hun taalbeheersing? Ook ik was onlangs 'in het midden van mijn (taal)levenspad' door Dante naar deze club der uitgerangeerden gedirigeerd en merkte meteen dat de anderen elkaar al jaren kenden.

Al voor aanvang van de tweede les schoof Wim, als altijd onberispelijk gekleed in sportief neutraalbruin tweed colbert en voorzien van bijpassende das (zijn vrouw heette Riet), mij ongevraagd een briefje toe waarop hij een cirkel getekend had die de ronde tafel in het klaslokaal moest voorstellen. Om die cirkel had hij de namen van de cursisten geschreven, in een fijn maar bijna onleesbaar handschrift.

Hij was ongetwijfeld in het bezit van een luxe, gouden vulpen met inscriptie. „Stef,” zei hij tegen mij (dat hij meteen mijn voornaam gememoriseerd had en die ook steeds gebruikte als hij me aansprak, beschouwde ik als een zeker teken van zijn hoogbeschaafde afkomst), „dit is het schema met de plaats en de naam van alle deelnemers. Zo kun je het gemakkelijk onthouden. We hebben namelijk allemaal onze vaste plaats, weet je.” Bij de laatste zin keek hij me schalks aan als om te zeggen dat dat weer zo’n typisch menselijke onhebbelijkheid was, die bezitsdrang, waar je beter om kon glimlachen. Ik moest maar niet op andermans plaats gaan zitten, wilde ik de stemming niet bederven, zo luidde de nauwverholten boodschap.

Een andere keer, tijdens de korte pauze die altijd halverwege de twee uur durende les werd ingelast en die we in de naastgelegen bar doorbrachten (voor een slappe koffie zonder ‘dengdengdeng’), vertelde Wim mij dat hij in Baarn een keer de vroegere minister Vredeling uit een dure slee had zien stappen. Dat was ooit een klasgenoot van hem geweest, zei hij, maar hij had hem bijna niet herkend, zo oud zag hij eruit. Nou ja, hij hield ook wel van een flinke slok, voegde Wim er als verklaring aan toe. „Die ken je toch wel, Stef, Henk Vredeling?” vroeg hij me. „Ja,” zei ik, „van ‘rinkeldekinkeldekinkel’”. Aan zijn glimlach te zien was dat precies wat Wim wilde horen, die fameuze kwinkslag waarmee Wim Kan de vroegere minister van Defensie van het kabinet Den Uyl in zijn oudejaarsconferentie vereeuwigd had. Ach, de goeie jaren zeventig waarin men rustig een vredeling op defensie zette! Dat ‘rinkeldekinkel’ sloeg op het geluid van de asbak die, naar verluidt, Vredeling ooit in een Brussels etablissement in een dronken bui door een spiegel gegooid had. Zo vredelievend was hij klaarblijkelijk ook weer niet.

Tijdens de cursus stelde Wim zich bescheiden op. Af en toe maakte hij een opmerking, die hij vaak afsloot met zijn

favoriete uitdrukking *se non mi sbaglio*, als ik me niet vergis. Het voor Nederlanders merkwaardige woord *sbaglio* sprak hij daarbij met merkbaar genoeg uit en dat genoeg was voor hem waarschijnlijk al voldoende reden om het steeds weer te herhalen. Maar ik vermoedde dat ook de betekenis van de uitspraak hem daartoe aanzette. Er klonk altijd een zekere ironie over de eigen en al te menselijke kunst om zich te vergissen in door, een ironie die ik dan ook even in zijn ogen meende te zien twinkelen. Vergissen deed Wim zich inderdaad wel eens. Nadat we een uur lang bezig waren geweest met het lezen van en praten over een stukje uit de verhalenbundel die we bij de cursus gebruikten, een stukje dat dit keer over *il baco da seta*, de zijderups, ging, ontwaakte Wim opeens uit zijn dagdroom en vroeg plompverloren wat eigenlijk een rups in het Italiaans was. Tijdens de doodse stilte die op zijn vraag volgde, keek ik hem aan en zag de lichte ontredde op zijn gezicht verschijnen toen het tot hem doordrong wat voor domme vraag hij zojuist gesteld had. Hij zag dat ik naar hem keek en dat ik mijn lach nauwelijks kon onderdrukken. Daarop glimlachte hij terug, als om te zeggen “*si, ho sbagliato*, ja, ik heb me vergist.”

De cursusleidster was een nogal heetgebakerde Italiaanse *dottoressa*, waarmee de hele groep op voet van oorlog verkeerde. Dat meende ik althans op te maken uit de vluchtige onderlinge gesprekjes van de anderen voordat de Italiaanse, altijd te laat, het lokaal binnenstormde. Bij een van de lessen kwam de onderhuidse animositeit aan de oppervlakte toen we een krantenartikel bespraken. Dat stuk ging over de ontvoering van een baby in Zuid-Italië, een affaire die de Italianen al een tijd in haar greep hield: de *cronaca nera*, kroniek van misdaden, vult hele katernen van de *giornali*. Iedere dag verschijnen er weer grote stukken in de dagbladen over de ouders van de familie, wie zij waren en wat ze gedaan hadden, geïllustreerd met foto's uit gelukkiger tij-

den. Het journalistieke verslag van de ontvoering was bijna paginagroot en mat vooral het leed van de ouders in geuren en kleuren uit. Overdreven, typisch Italiaans, om dat zo te etaleren, vond een van de cursisten, waarop de *dottoressa* in woede ontstak. „Overdreven? Hoe kom je daar nou bij? Het is toch een dramatische gebeurtenis? Nederlanders reageren op zo iets altijd alsof het ze niet aangaat, alsof het ze niet interesseert. Dit soort dingen zouden eens wat vaker in Nederland moeten gebeuren, dan zouden jullie misschien wakker worden uit jullie zelfgenoegzame vredesdroom. Er gebeuren de vreselijkste dingen in de wereld en daar moet je je ogen niet voor sluiten. *Benvenuto nel mondo, Olanda!* Welkom in de echte wereld, Nederland!” Oeps. De aangesprokene ging in de tegenaanval met vergelijkbare clichés over ‘de Italianen’ als overdreven emotionele mensen zonder begrip voor verhoudingen. „Het is gewoon een cultuurverschil,” sputterde ik nog, „je moet er niet teveel achter zoeken”, zonder dat het zoden aan de dijk zette. Die les eindigde in een verhitte sfeer.

Wim droeg er op zijn geheel eigen manier ook wel eens aan bij dat de *dottoressa* geïrriteerd raakte. Als het zo uitkwam vertelde hij telkens weer het verhaal over hoe een le-rares bij een andere, vroegere cursus Italiaans hem er in iedere les fijntjes op attendeerde dat hij de enige mannelijke cursist was: „Als we in het Italiaans over een groep in meervoud spreken, is dat meervoud altijd mannelijk als ten minste één van de leden een man is, ook al staan er duizenden vrouwen tegenover. Dat geldt ook voor onze cursusgroep. Door de aanwezigheid van Wim spreken we over *un gruppo di allievi* en niet *un gruppo di allieve*.” Het klonk als een verwijt, steeds weer, zo liet Wim doorschemeren. De *dottoressa* van die andere cursus was een *sessista*, seksiste, leek hij te suggereren. En dat klonk onze *dottoressa* weer een beetje als een beschuldiging in de oren. Alsof Wim wilde

beweren dat alle Italiaanse vrouwen aan penisnijd lijden. Die goeie, beleefde, welopgevoede, *beneducato* Wim! Dat zal hij toch niet bedoelen? Of wel? Het feit dat hij de anekdote vaak herhaalde en zich daarbij steeds rechtstreeks tot de *dottorressa* richtte, deed me twijfelen. Ook de meest beschaafde mensen hebben immers wel eens een donker rafelrandje. *Se non mi sbaglio.*

L'abisso generazionale

De hoogleraar Italiaanse taal- en letterkunde stond voor de volle collegezaal en wilde een stuk tekst gaan voorlezen toen hij ontdekte dat hij de verkeerde bril op had. Hij fronste zijn wenkbrauwen, maar haalde toen zijn leesbril tevoorschijn en legde de andere bril terzijde. Even keek hij de zaal in, zag waar ik zat en zei: „Ik weet wat jij denkt!”, waarop ik een korte lach niet kon onderdrukken. Een paar weken ervoor had de docent ons een huiswerkopdracht gegeven: we moesten in het Italiaans een nieuwsartikel schrijven over een gebeurtenis die we in de krant aangetroffen hadden. Het maakte niet uit welke, dat mochten we zelf bepalen. Ik bladerde door diverse kranten maar raakte niet geïnspireerd tot ik bedacht dat ik net zo goed een bericht zou kunnen verzinnen, een pastiche van een 'echt' bericht. Het onderwerp lag voor de hand: het wel en wee van oudere, bijna bejaarde, studenten Italiaans.

Toen ik aan het begin van het studiejaar als veertigjarige de collegezaal binnenstapte, trof ik tot mijn opluchting nog een paar laatbloeiers aan in de zee van luidruchtige jongelingen. Een deftige dame van in de vijftig, een jongeman van mijn leeftijd en een meisje van begin dertig. We zochten elkaar al snel op, want met die jonkies hadden we bar weinig gemeen. In mijn onschuld had ik voorafgaand aan de collegeperiodes een halve dag meegedaan aan de introductie: een complete mislukking. Ik had me nog nooit zo weinig op mijn plek gevoeld als tijdens die paar uur. De generatiekloof bleek onverbiddelijk en diep. Op een avond liep ik in een bar een medestudent tegen het lijf met wie ik even een praatje maakte, totdat een vriend van hem erbij kwam en hem de genadeloze vraag stelde of ik zijn vader was.

Nee, dan liever omgaan met je eigen soort, dat leek veiliger, met minder kans op pijnlijke onthullingen. Stel je voor dat ze over popmuziek zouden beginnen en dat ik zou moeten bekennen dat ik met het volgen daarvan al in 1985 was afgehaakt, het jaar waarin zij nog in de wieg lagen! Als oudere jongeren kropen we dus bij elkaar en wisselden onze ervaringen uit: waarom we weer met studeren begonnen waren, wat we er (in de korte tijd van leven die ons nog restte) mee wilden gaan doen en hoe het gebrek aan souplesse van onze hersenen ons parten speelde. Gelukkig had de ouderdom ook voordelen, beseften we, want we konden alles beter relativëren. Haalden we een toets niet, ach nou ja, wie maalde erom. „We doen het voor ons plezier!” zei de oudere dame steeds weer, dat moesten we vooral niet vergeten. Zij deed de cursus vooral omdat ze in de kunsthistorie, haar eigenlijke interesse, heel veel Italiaanse namen en begrippen tegenkwam en omdat ze wilde voorkomen dat ze, zoals ze anderen wel eens had horen doen, de naam van de schilder Uccello per abuis uit zou spreken als Ūkkelo in plaats van Oetsjello.

Jammer genoeg viel mijn leeftijdgenoot na een paar weken af: hij verscheen niet meer op de colleges. We vroegen ons af wat er aan de hand kon zijn en vermeiden ons in de wildste speculaties. En het was juist dit voorval dat mij inspireerde tot mijn satirische krantenartikel. Daarin deed ik verslag van het verschijnsel 'oudere student' dat, aldus de verslaggever ter plaatse, steeds vaker voorkwam, vooral bij de alfawetenschappen. De universiteitsvoorlichter wist te melden dat men rekening hield met een verdere groei van deze groep en dat er al maatregelen genomen waren om aan de specifieke behoeften van de oudere studenten tegemoet te komen. Zo waren er in de lange gangen van de universiteitsgebouwen meer bankjes geplaatst waarop de ouderen onderweg naar de collegezalen even konden uitrusten. En

bij colleges waar men een groot aantal oudere belangstellenden verwachtte, waren aan de ingang gratis hoortoestellen en (lees)brillen beschikbaar. En zo deed de universiteit er alles aan om de ouderen niet te doen struikelen en te voorkomen dat ze in de generatiekloof zouden vallen. Hierbij gebruikte ik het werkwoord *precipitare*, dat vooral gebruikt wordt om 'regenen' of 'neerdruppelen' aan te duiden, maar dat ik hier zo plastisch het vallen van de ouderen in een diepe kloof vond uitbeelden. De generatiekloof werd *l'abisso generazionale*, ook al zoveel mooier dan de prozaische Nederlandse uitdrukking. Nee, we leren niet voor niets Italiaans, maar voor ons plezier!

In het artikel interviewde de verslaggever ook een van de oudere studenten Italiaans, in casu de oudere dame. Daarin verwerkte ik natuurlijk haar klassieke uitspraak „We doen het voor ons plezier!” maar maakte ze ook gewag van de raadselachtige verdwijning van een mede-oudere. De omstandigheden waren verdacht, vond de dame, want de verdwenen student was juist heel enthousiast tijdens de lessen voorafgaand aan zijn verdwijning. Zaten de jongeren hier soms achter? Voelden ze zich achtergesteld en hadden ze wraak genomen? „Wij, oudere studenten, voelen ons niet veilig meer,” citeerde de verslaggever zijn gesprekspartner die tijdens het interview, dat op een bankje in een van gangen plaatsvond, steeds schichtig om zich heenkeek. „Uw verslaggever houdt de situatie in de gaten en meldt zich zodra er nieuwe ontwikkelingen zijn!” besloot het stukje vrolijk.

Helaas was ik niet aanwezig toen de hoogleraar het huiswerk besprak. Van mijn hoofdrolspeelster hoorde ik later dat de docent mijn stukje met dat van een aantal andere studenten geselecteerd had om klassikaal te bespreken. „Niet omdat er zoveel fouten in stonden, hoor, integendeel, maar omdat het zo'n leuk stukje was.” Ze bekende dat ze het, toen de hoogleraar het voorlas, niet meer had gehad en dat

de tranen haar over de wangen hadden gebiggeld. En nu had de hoogleraar zich dus ongewild ook prijsgegeven als lid van de club der gevorderden, doordat hij zijn leesbril tevoorschijn had moeten halen, waarbij hem kennelijk meteen mijn stukje weer te binnen was geschoten. De generatiekloof is hard, genadeloos en diep, hoe mooi hij in het Italiaans ook klinkt!

Hierbij de originele tekst van mijn krantenbericht in het Italiaans, mét alle fouten:

Notizie varie

“Gli studenti olandesi diventano sempre più vecchi”

Dal nostro corrispondente estero

L'università della città di Utrecht, nel centro dell' Olanda, è uno dei più vecchie di tutte università neerlandese. È stata fondata nel 1636, cioè molti anni fa. Forse è perché che i vecchietti ce si sentono a suoi agio. L'amministrazione di studenti dell' università ha scoperto per caso che fra gli studenti giovani c'è un gruppo di studenti molto più maggiore. E che il numero di questo gruppo cresce.

“Non so da dove vengono”, dice il direttore dell'amministrazione, meravigliato. “Non so chi sono, qual'aspetto hanno. Non ne ho mai visto uno. Ma è importante a saperne, perché forse è necessario nel futuro gli prendere dei provvedimenti speciali. Per esempio la distribuzione degli occhiali da leggere nella classe, mettere più di posti a sedere nei corridoi ecc.”

Per ricercare e risolvere questo mistero il vostro corrispondente si è buttato nella vita degli studenti, nel cosiddetto centro d'accoglienza dei anziani. E ci ha incontrato qualche studente del gruppo denotato.

“Facciamo la studia solo per il nostro piacere” dice la signora L. Kranenburg sposata Vos, “Ma devo ammettere di sentirmi spesso dell'Ottocento, se mi vedo seduta nelli banchi fra i piccoli.” Benché essere più giovane, la signorina Elvira puo affermarlo: “Ci teniamo compagna, perché abbiamo sempre un po'paura dei altri studenti rumorosi. In gruppo ci possiamo difendere meglio.”

“Infatti è un po' pericoloso. All'inizio dell'anno accademico c'era un altro studente di nostra età, si chiamava Peter. Da qualche settimana non l'abbiamo visto più. Sono abbastanza preoccupato per la sua sparizione.” Questa ultima citazione viene del signor Smulders sposato Boots, facendo un'impressione nervoso, avendo uno sguardo assassino.

E così appare che l'abisso generazionale è un abisso vero, in cui corrono il rischio di precipitare i vecchi che pensono di essere sempre giovane.

Il 23 gennaio del primo anno del nuovo millennio, Nuvoscherzo, Olanda.

Senza le chiavi

„*Senza le chiavi?*” riep ik luid door het cursuslokaal en sloeg mijn handen in afgrijzen voor mijn gezicht, dat ik vervolgens voorover op het bureaublad liet vallen. Geen antwoorden erbij! We moesten de invultoets doen zonder dat we oplossingen erbij kregen. Hoe konden we zo ooit slagen? Valeria, onze docente Italiaans, grinnikte want ze begreep de bedoeling van mijn overdreven theaterstukje. De jongere cursusdeelnemers, studenten Italiaans uit de hele wereld, waren zenuwachtig voor de toets van morgen. Haalden ze die niet, dan kregen ze de studiepunten niet en die hadden ze echt heel hard nodig. Studeren dat is punten sprokkelen. Het afgelopen half uur hadden ze Valeria dan ook bestookt met een spervuur aan vragen over de aanstaande toets: wat moesten ze wel weten en wat niet, hoeveel vragen waren er, hoeveel moesten ze goed hebben, etc. Wat Valeria ook zei om ze gerust te stellen (ze liet met zoveel woorden doorschemeren dat iedereen altijd slaagde), de studenten bleven ongerust en vroegen door. Ze namen de toets zo serieus dat ik het nodig vond om hun bezorgdheid een beetje op de hak te nemen.

Het waren de laatste dagen van een zomercursus Italiaans in Bologna waarvoor ik mij via de Universiteit Utrecht had ingeschreven (ik zou dus ook punten kunnen halen!). Na mijn bachelor Middeleeuwse Studies wilde ik een half jaar in het buitenland stage gaan lopen, en dan niet in Düsseldorf natuurlijk, maar in Italië! Ik had het eerste jaar van mijn tweede studie ten slotte niet voor niets uren en uren zitten zweten om de Italiaanse taal machtig te worden. De basiskennis van de grammatica had ik dan ook wel, maar de spreekvaardigheid liet nog veel te wensen over, om het

zacht uit te drukken. Eigenlijk stond ik altijd met mijn mond vol tanden als er een stukje Italiaans van mij verwacht werd. Dat viel erg tegen, maar was niet verwonderlijk want aan de universiteit deed men niet aan spreekvaardigheid, zo had men mij duidelijk gemaakt. Ik vond het nogal vanuit de hoogte klinken: alsof spreekvaardigheid minderwaardig was aan lees-, schrijf- en luistervaardigheid, die wel allemaal onderwezen werden. Mochten de toekomstige geleerden zich soms niet onder Italianen van vlees en bloed begeven? Werden ze geacht in hun ivoren studietorens te blijven zitten, gebogen over oude boeken die toch geen oren hadden, behalve die van een enkele ezel? Ik begreep er niets van en wilde perse beter leren spreken, überhaupt iets kunnen zeggen eigenlijk.

Tijdens onze eerste vakantie naar Italië nadat ik met mijn studie begonnen was, verwachtte mijn echtgenoot dat ik de man van het autoverhuurbedrijf in volleerd Italiaans te woord zou kunnen staan. Niet dus. „Nou, dat worden nog wel een paar lesjes spreekvaardigheid!” concludeerde hij vrolijk nadat hij mijn gestuntel had aangezien (te horen viel er niet veel). Nog zo’n vernedering wilde ik koste wat kost voorkomen! Gelukkig bleek mijn gebrekkige taalvaardigheid de huur van de auto niet in de weg te staan, zodat ik bij het eerste het beste verkeerslicht, toen dezelfde echtgenoot bij het optrekken de motor af liet slaan, vrolijk kon terugmep-pen met: „Nou, dat worden nog wel een paar rijlesjes!” We zijn nog steeds bij elkaar trouwens, mocht u zich zorgen maken.

De eerste stap die ik zette naar de door mij zo vurige gewenste *flux de bouche, eloquenza*, was het deelnemen aan een cursus Italiaans voor gevorderden van de culturele vereniging Dante Alighieri. Iedere week begaf ik mij dapper naar het cursuslokaal om een paar uurtjes marteling te ondergaan. Bij iedere vraag die de docent mij stelde, stotterde

en stuntelde ik: de woorden wilden zich maar niet in de juiste volgorde voegen. Vreselijk en moedeloos makend. Het leren spreken van deze o zo muzikale taal bleek moeilijker dan lezen, schrijven en luisteren bij elkaar. Hoe moest het ooit goed komen? Gelukkig zag ik in de studiegids de zomercursus staan. Drie weken in Bologna, bijna gratis en voor niks, mét onderkomen: een gouden kans. Ook mijn echtgenoot kon mee, tegen betaling van zijn eigen cursus uiteraard. Hij had het laatste jaar ook de Italiaanse koorts gekregen en het eerste jaar aan de Volksuniversiteit afgerond. Italiaans leren spreken, dat wilde hij absoluut ook. Zeker om de volgende keer bij het verhuurbedrijf een automaat te kunnen bestellen, dacht ik vals, maar ik hield mijn mond. We zijn nog steeds bij elkaar.

En zo kwamen we, zomer 2006, in Bologna terecht. Bologna *la rossa, la dotta, la grassa*. Rood vanwege het van oudsher linksgeoriënteerde stadsbestuur en de bakstenen gebouwen (er is heel weinig groen in deze stad), geleerd want de Universiteit van Bologna is de oudste van Europa (1088), vet vanwege de 'rijke' keuken. En Bologna *la calda*, voeg ik eraan toe, want 's middags liep de temperatuur op tot 38 graden en adviseerde de gemeente iedereen om binnen te blijven vanwege deze uitzonderlijke *ondata di caldo*, hittegolf. We wisten toen nog niet dat de Italiaanse overheid net als haar burgers erg van overdrijven houdt als het om het weer en de gezondheid gaat. Het is iedere zomer zo heet in Bologna, want de stad ligt aan het uiteinde van de zinderende Povalakte: een kom met stilstaande lucht waar een helse zon drie maanden lang onafgebroken haar hete stralen suf op staat te beuken. En dan al die stenen: het is gewoon een grote pizzaoven, deze stad. Uitzonderlijk waren die 38 graden dus niet.

Het cursuslokaal lag in het centrum van de overigens niet al te uitgestrekte stad waarin alles te belopen was. Karakte-

ristiek voor Bologna, ontdekten we, zijn de, soms kilometers(!) lange, *portici*, galerijen, die voor de hoognodige schaduw zorgen. Direct om de hoek van de cursuslocatie lag het mooiste plein van de stad, het Piazza Santo Stefano, een betrekkelijk klein, driehoekig plein dat schuin afloopt naar het gelijknamige kerkje (dat in werkelijkheid uit een aantal aan elkaar gebouwde kerkjes bestaat). Het was er uitgesproken rustig en aangenaam vertoeven. Aan het begin van een zijstraat stond altijd een auto van de *carabinieri* op wacht: later hoorden we dat de toenmalige premier Prodi in die straat woonde. Prodi *il rosso* en *il dotto*, maar niet *grasso* en ook niet *caldo*: vergeleken met zijn tegenstander Berlusconi was de hooggeleerde een stoffige, mompelende filosoof zonder uitstraling.

Op basis van de toets die we thuis hadden moeten maken, hadden de taalgeleerden mij ingedeeld in de hoogste, verst gevorderde groep. Dat gaf de burger moed. Die mij ter plekke al snel in de sandalen zakte, want het spreken bleef een moeilijk te overwinnen probleem. Grappen maken in het Italiaans, dat lukte al wel en om me op te beuren zei Valeria dat „*Quando si sa scherzare in una lingua straniera*” je al een heel eind op de goede weg was. Vooruit dan maar, dacht ik, tandenknarsend van frustratie. Voorzetsels waren het moeilijkst om te leren, beweerde Valeria: als je die onder de knie had, dan was je nagenoeg volleerd. Alleen: dat lukte eigenlijk niemand. Zelfs autochtonen maakten daar vaak een potje van. Nederlanders hadden een geheel eigen probleem met het Italiaans: dat van de verleden tijden. Niet alleen kent het Italiaans een extra soort verleden tijd die men gebruikt om het zeer verre verleden aan te duiden, de *passato remoto*, maar ook is het onderscheid tussen onvoltooid en voltooid verleden tijd veel strikter dan bij ons en aan een hele reeks regels gebonden. In het Nederlands zijn deze beide tijden bijna uitwisselbaar geworden en voelen we het verschil niet

meer. Maar in het Italiaans (en in de meeste andere talen) ligt het onderscheid gevoelig: gebruik je de verkeerde tijd dan val je als *straniero* door de mand.

Uren werden er dan ook besteed aan het behandelen van alle regels, het bekijken van voorbeelden en het maken van oefeningen om het verschil tussen *imperfetto*, onvoltooid, en *perfetto*, voltooid verleden tijd, in te slijpen. Tevergeefs. Net als je dacht dat je het snapte, zat je er weer naast. Een van de meest lachwekkende oefeningen bestond eruit dat je in een tekst van Umberto Eco alle weggelaten werkwoordsvormen moest invullen. De tekst, '*Come si riconosce una faccia*' verhaalde van de toevallige ontmoeting van de schrijver in New York met een bekende. De auteur dacht tenminste dat de man die hij in de verte op het trottoir op zich af zag komen een bekende van hem was: het gezicht kwam hem zo bekend voor. Het vervelende was dat het hem maar niet te binnen wilde schieten waar hij deze persoon van kende. Terwijl hij zo met zijn vergeetachtigheid worstelde, naderden ze elkaar met rasse schreden. De auteur besloot maar te doen alsof hij precies wist met wie hij van doen had, in de hoop dat hij uit het gesprek dat zich tussen hen zou ontwikkelen, zou kunnen afleiden wie zijn gespreksgenoot was. Zenuwachtig glimlachend stak Eco zijn hand alvast uit om zijn vertwijfeling te camoufleren ... tot hij in een *split second* besepte dat de man die op hem afkwam Anthony Quinn was! Hij kon zijn uitgestoken hand nog net laten wegdraaien in een of ander vreemd gebaar om de wereldberoemde acteur ongemerkt te laten passeren.

Deze komische tekst zat vol met *imperfetto's*, *perfetto's* en *remoto's* die we braaf naar eer en geweten invulden. Eigenlijk was ik wel aardig tevreden toen ik de oefening klaar had. Maar helaas: het regende fouten en de klas vulde zich met uitroepen van ongeloof en wanhoop. Gelukkig, ook voor de niet-Nederlanders bleek het niet zo eenvoudig. Kennelijk

verschilden de regels van taal tot taal. De afsluitende toets bleek echter een makkie, ook al hadden we de *chiavi*, sleutelwoorden niet bij de hand. Als je niet meer dan drie lessen had gespijbeld, kreeg je je certificaat en je studiepunten, ongeacht je toetsresultaat.

Non ti sposerò mai

„*Questo ti prometto: non ti sposerò mai!*” zei ik lachend tegen Yvelina terwijl ik haar ten afscheid een hand gaf: „Dit beloof ik je: ik zal nooit met je trouwen!” Yvelina was gedurende de afgelopen weken mijn halsstarrige sparring-partner geweest tijdens de opfriscursus Italiaans die de universiteit van Pavia aan bezoekende Erasmus-studenten aanbiedt. We waren bij toeval een keer door de docente bij een oefening *in coppie* gekoppeld en hadden toen ontdekt dat we aan elkaar gewaagd waren, zodat we elkaar daarna steeds weer opzochten. Het klikte.

Yvelina was net zo fanatiek in het leren van de Italiaanse taal als ik en raakte ook net zo gefrustreerd als ik wanneer het ons niet lukte om onder (Italiaanse) woorden te brengen wat we wilden zeggen. Om van onze eigenwijsheid niet te spreken, die ons er steeds weer toe bracht om de docente te onderbreken met ons eeuwige „Ja, maar dat klopt toch niet, want ...”. Als ik het niet deed dan kon ik ervan op aan dat Yvelina de docente wel zou lastigvallen met haar (en mijn) obsessieve hang naar kennis en correct begrip van de grammaticale regels. Misschien dat ze ons juist daarom aan elkaar gekoppeld had toen we een ruziënd echtpaar moesten uitbeelden? Het kon ons niet deren want we vonden het leuk om elkaar ook taalkundig de voet dwars te zetten. We overhoorden elkaar bij de invuloefeningen die we opgedragen kregen en proestten het uit als de ander zat te stuntelen of een domme fout maakte. „*Mi dispiace, ma è corretto!*” zei ik als Yvelina het eindelijk eens een keer goed had: „Het spijt me, maar het is correct!” De docente ving mijn uitlating op en keek ons verbaasd aan. We leken wel overjarige pubers.

De cursus vond plaats in een collegezaal aan een van de vele binnenhofjes die de eeuwenoude universiteit van Pavia, stichtingsdatum 1361, rijk is. De historische gebouwen liggen in het centrum en vormen een doolhof van aan elkaar geschakelde binnenpleintjes die soms wel, soms niet een doorgang naar elkaar hebben. In het begin verdwaal je er gemakkelijk, op zoek naar dat ene binnenhofje waar je moet zijn. Bij de ingang van 'ons' collegegebouw zat altijd een student-stagiair die ons zou helpen bij eventuele vragen. Binnenkomend voor de eerste les viel mijn oog op de knappe jongen die er die dag corvee had. Daarna zag ik hem er vaker zijn vage werkzaamheden verrichten: dat was altijd een opbeurend begin van de les! Toen ik weer eens een keer verdwaalde, op zoek naar een andere collegezaal in het universitaire doolhof, wist ik niet beter dan bij het taalinstituut de weg te gaan vragen. Ik stapte naar binnen en zag dat de assistent van die dag met zijn rug naar mij toe over een tafel gebogen met wat papieren zat te rommelen. Hij richtte zich op en draaide zich om en ... het was de knappe jongeling! Wat een geluk, schoot het door mij heen terwijl mijn oude hart ratelde. „Eh, ja, ik zoek de weg naar collegezaal Xa6,” stamelde ik in mijn beste Italiaans. De jongen glimlachte bedeesd, hij leek wel verlegener dan ik. Maar hij wist wat ik bedoelde en begon uit te leggen hoe ik de bewuste collegezaal kon bereiken. Alsof ik daar nu nog heen wilde! Met zijn arm begon hij te wijzen en hij draaide daarbij op een manier met zijn pols die overal ter wereld uitgelegd wordt als 'nichterig'. Ook zijn stem had het typisch zangerige dat de vrouwelijker variant van 'de homo' kenmerkt. Hij was homo, geen twijfel mogelijk!

Of ik het begrepen had, vroeg de jongen opeens. Ik ontwaakte uit mijn zwijmelarij en kwam met een schok tot het besef dat ik helemaal niet naar het mooie gezang van mijn mannelijke sirene geluisterd had. „Ehhh, nee,” antwoordde

ik bot. „*Andiamo fuori, così mi spiego meglio,*” zong de efebe nu. Ik volgde hem naar buiten, waar hij zijn danserige arm-gezwaai en polsgedraai herhaalde. Toen hij klaar was viel ik stil. Ik had nog steeds geen idee hoe ik bij die verdomde collegezaal komen moest, maar dat interesseerde me ook helemaal niet meer. Hoe hij heette, dat wilde ik weten! „*Come ti chiami?*” lispelde ik, verbaasd over het zoetgevooisde in mijn stem (waar kwam dat opeens vandaan?). Nog even en ik zou ook met mijn polsen gaan draaien! „ *Davide,*” zei ... Davide dus. Een bijzondere, mooie naam, al was het maar omdat de klemtoon ervan op de eerste lettergreep ligt en niet op de tweede zoals vrijwel iedereen denkt. Buitenlanders die een beetje Italiaans denken te kennen (voetbalreporters!) vallen bij het uitspreken van deze naam genadeloos door de mand, allemaal. En terecht: moeten ze de naam van 'mijn' mooie jongeling ook maar niet verbasteren! Davide, mijn Davide is de lakmoesproef.

„*E tu?*” vroeg Davide met zachte stem, terwijl hij mij een hand gaf: „Hoe heet jij?” „*Stef, Stefano,*” antwoordde ik terwijl ik zijn hand losliet en meteen met spijt bedacht dat ik die hand natuurlijk als een echte Italiaanse charmeur had moeten kussen! Gezakt voor de test. Zou hij snappen dat ik ook homo ben? Ach, ach, nu begint de ellende, besepte ik ook direct: het wachten en smachten en niet kunnen en mogen. „*Sei gay, vero?*” gooide ik er in paniek pardoës uit, waarop Davide weer verlegen lachte: „*Sì, sì vede, no?*” Ja, dat zag je natuurlijk zo. Of hij een vriend had? Ja, ook dat, sinds twee jaar was hij met ene Giuseppe. Wat een geluk, bedacht ik jaloers en opgelucht en nijdig tegelijk: die verdomde Giuseppe wierp een (bijna?) onneembare barrière op voor mijn op hol geslagen hormonen. Terwijl Davide weer naar binnen liep en ik op zoek moest naar de voor mij nog immer onvindbare collegezaal, zakte de moed mij in de schoenen. Wat een kwelling: bijna iedere dag zou ik mijn object van verlangen

kunnen, moeten zien als ik naar de cursus ga. En telkens zou ik me 's ochtends op weg naar de universiteit benauwd afvragen of hij er zou zijn of niet, hoopvol en bang tegelijkertijd. Oi oi oi.

Tijdens de laatste les van de cursus kregen Yvelina en ik dus de opdracht om een ruziënd echtpaar te spelen: een echtpaar dat elkaar voorafgaand aan het huwelijk gouden bergen beloofd had (groot huis, veel kinderen, goed inkomen) en na dertig jaar huwelijk terugkijkt om te zien wat er van de roze toekomst dromen terecht was gekomen. Een uitgelezen gelegenheid voor mij en Yvelina om ons uit te leven en elkaar te attaqueren. We moesten ruzie maken over de niet nagekomen beloftes om de verleden tijden van het Italiaans (notoir moeilijk) te oefenen. Wij ruzie maken? Dat was een eitje! Jij zou het huis schoonmaken? Moet je eens kijken wat een zwijnenstal! Jij zou de taal goed leren? Moet je nu jezelf eens horen, niemand verstaat je, je lijkt wel een marsmannetje! En zo ging het, geïnspireerd door onze botsende gelijkenissen, over en weer. De docente keek en luisterde met verbazing naar ons verbale vuurwerk, net als de andere, merendeels jonge medecursisten.

Buiten de zaal namen we afscheid van elkaar. Ik gaf Yvelina een hand met de fameuze woorden „*Non ti sposerò mai!*” Iets wat mutatis mutandis helaas ook gold ten aanzien van Davide, die ik op de achtergrond weer aan zijn bureautje zag zitten.